

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

КОВАЛЕНКО АРТЕМ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 347.734

**ПУБЛІЧНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук,

член-кореспондент НАПрН України

Нагребельний Володимир Петрович,

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,

заступник директора

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Музика-Стефанчук Оксана Анатоліївна,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,

професор кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права;

кандидат юридичних наук

Ковалко Наталія Миколаївна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

доцент кафедри фінансового права

Захист відбудеться «25» лютого 2016 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.139.01 у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

Автореферат розісланий «23» січня 2016 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

С.О. Короед

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Банківська діяльність є об'єктом публічного, зокрема фінансово-правового, регулювання. Європейський і світовий досвід організації та здійснення банківської діяльності свідчить про те, що банки виступають суб'єктами, учасниками правовідносин, які виникають у процесі публічної фінансової діяльності (наприклад, коли йдеться про банківську систему виконання бюджетів, карткове обслуговування бюджетних установ (виплати зарплат, пенсій, стипендій тощо). Саме через банки здійснюються безготівкові розрахунки, які нині становлять ліву частку грошових розрахунків у європейських та багатьох інших країнах світу. Отже, сучасна банківська діяльність пов'язана не лише із залученням та подальшим розміщенням коштів споживачів фінансових послуг, вона також опосередковує здійснення публічних фінансових функцій у банківській сфері.

Нині Україна є фінансово залежною державою. І така залежність виявляється у відносинах із міжнародними фінансовими інституціями. Так, за даними інформаційних агентств та Світового банку, в жовтні 2015 р. Світовий банк та Європейський інвестиційний банк уклали угоду про надання Україні 520 млн доларів США на закупівлю газу; в 2016 р. ЄС планує надати Україні 90 млн євро на реформи, пов'язані із децентралізацією; також ЄС підготував для України програму фінансової допомоги, згідно з якою Європейський банк реконструкції і розвитку та Європейський інвестиційний банк у 2016 р. виділять кредит у розмірі понад 1 млрд євро для кредитування українських виробників через українські банки. У 2015 р. ЄС вже виділив Україні кредит у розмірі 10 млн євро для відновлення інфраструктури Донбасу та налагодження роботи тамтешніх органів місцевого самоврядування. Найбільш проблемним у цих відносинах є питання повернення отриманих кредитів. Зараз в Україні практично відсутня законодавча база щодо гарантування виконання державою своїх боргових зобов'язань – здебільшого повернення таких боргів покладається на майбутні покоління, на майбутніх платників податків. Також невирішеним є питання відбору банків, які залишатимуться фінансово стабільними та платоспроможними у процесі перерахування і використання таких кредитів.

Нині в Україні, за офіційними даними Представництва України при ЄС та Європейському Співтоваристві з атомної енергії, реалізуються: 1) майже 200 проектів технічної допомоги ЄС на загальну суму близько 262,7 млн євро, які впроваджуються через національні та регіональні програми допомоги ЄС, а також програми прикордонного співробітництва, механізм Twinning, освітня програма Tempus, програма Всеохопної інституційної розбудови та Інструмент співробітництва з ядерної безпеки; 2) п'ять програм секторальної бюджетної підтримки ЄС на загальну суму 244 млн євро; 3) програми ЄС, спрямовані на підтримку макроекономічної стабільності, в межах яких кошти виділяються для прямої бюджетної підтримки (покриття бюджетного дефіциту), поповнення золотовалютних резервів НБУ (в межах цих програм Україні вже виділено коштів понад 2 млрд євро); 4) проекти з гуманітарної допомоги (загальний обсяг допомоги ЄС Україні, що надається починаючи з липня 2014 р., становить понад 223 млн євро). Також у 2014 р. Європейською Комісією було затверджено Стратегічні

пріоритети Інвестиційного інструменту сусідства (Neighborhood Investment Facility) на 2014–2020 рр. з бюджетом близько 150 млн. євро. Це зумовлює необхідність подальшого реформування вітчизняного законодавства відповідно до європейських вимог, а відповідно вироблення наукових засад реформування банківської діяльності в Україні.

Усе це свідчить про актуальність та необхідність дослідження теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних із публічно-правовим регулюванням банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції.

Теоретичною базою дисертаційної роботи є наукові праці таких учених, як Є.Б. Аббясова, М.М. Агарков, Б.П. Адамик, О.Ф. Андрійко, І.А. Безклубий, Ю.В. Ващенко, Л.К. Воронова, Д.О. Гетманцев, Н.Ю. Єрпильова, І.Б. Заверуха, Н.М. Ковалко, А.Т. Ковальчук, О.О. Костюченко, В.Л. Кротюк, Т.А. Латковська, О.А. Музика-Стефанчук, В.П. Нагребельний, А.І. Некрасов, О.М. Олійник, О.П. Орлюк, О.В. Прилуцький, Л.А. Савченко, А.О. Селіванов, В.С. Симов'ян, М.В. Сідак, М.В. Старинський, Г.А. Тосунян, В.Д. Чернадчук, Г.Ю. Шемшученко та ін.

Попри значну кількість наукових напрацювань щодо проблем банківської діяльності питання публічно-правового регулювання банківської діяльності в Україні в умовах європейської інтеграції комплексно не розглядалися. Це і зумовило вибір теми дослідження, його логіку і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в рамках науково-дослідних тем Інституту держави та права ім. В.М. Корецького НАН України «Адміністративно-правові проблеми оптимізації державного управління в Україні» (2011–2013 рр., державний реєстраційний номер РК 0111U006524), «Проблеми адміністративно-правового регулювання відносин органів публічної адміністрації з громадянами в Україні» (2014-2014 рр., державний реєстраційний номер РК 0113U007856). Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України 21 червня 2012 року, протокол № 6.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу вітчизняного і зарубіжного законодавства, наукових джерел, узагальнення правозастосовної практики уповноважених органів розкрити особливості публічно-правового регулювання та правові засади банківської діяльності у процесі євроінтеграції, розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо напрямів їх практичного впровадження. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- розкрити поняття і сутність банківської діяльності в умовах євроінтеграції;
- дослідити наукові підходи до визначення понять «банківська діяльність», «банківські послуги», «банківські правовідносини»;
- охарактеризувати банківську діяльність як предмет публічно-правового регулювання;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз правового забезпечення та публічного регулювання банківської діяльності в Україні та країнах Європейського Союзу;

- висвітлити процес реалізації принципів права у банківській діяльності в Україні;

- розкрити сутність принципів організації та здійснення банківської діяльності, а також банківського контролю та нагляду;

- дослідити організаційно-правові основи діяльності банків на інвестиційних ринках;

- сформулювати рекомендації для правотворчої, правозастосовної, нормотворчої, правореалізаційної сфер.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі здійснення банківської діяльності.

Предмет дослідження становить публічно-правове регулювання банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: системний і структурний, за допомогою яких проаналізовано правові засади регулювання банківської діяльності (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); за допомогою логіко-семантичного методу та методу сходження від абстрактного до конкретного поглиблено понятійний апарат дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1); порівняльно-правовий метод використовувався в аналізі зарубіжного та вітчизняного законодавства і наукових досліджень публічно-правового регулювання банківської діяльності в різних країнах (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3, 3.1, 3.2); формально-догматичний метод використовувався для доктринального тлумачення правових норм і термінів, принципів і засад банківської діяльності (підрозділи 2.2, 2.3). Методи узагальнення та прогнозування застосовано у процесі формулювання висновків та пропозицій і рекомендацій для правозастосовної практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній фінансово-правовій науці комплексним і системним дослідженням питань публічно-правового регулювання банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції. Автор сформулював низку нових положень, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано положення про вдосконалення публічно-правового регулювання банківської діяльності як необхідної умови інтеграції банківської сфери України в європейську банківську систему;

- доведено, що для вітчизняних фінансових установ, зокрема банків, вихід на міжнародний фондовий і фінансовий ринок є додатковою можливістю залучати більші фінансові ресурси на міжнародних ринках фінансових послуг, результатом чого є зростання власного капіталу, що є фактором підвищення рівня корпоративного управління всередині самої установи та інвестиційної привабливості для потенційного клієнта;

- аргументовано, що фактори, які впливають та визначають принципи банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції, поділяються на об'єктивні фактори (пов'язані з особливостями організації держави та публічної влади, правової системи тощо, тобто йдеться здебільшого про певні стабільні фактори) та

фактори суб'єктивного характеру (пов'язані з правосвідомістю, з людським фактором);

– визначено публічне фінансово-правове підґрунтя первинного розміщення акцій (Initial Public Offering, IPO), що дає можливість багатьом банкам уникнути банкрутства у період світових фінансових криз і має важливе значення для тих банків, які перебувають у процесі реорганізації, перекупуються іншими банками;

– аргументовано чинники вдосконалення нормотворення та правозастосовної діяльності у банківській сфері. Доведена необхідність розроблення та затвердження Концепції розвитку фінансового законодавства, яка б охоплювала стратегії розвитку (реформування, регулювання тощо) податкових, банківських, бюджетних, грошово-кредитних, валютних відносин. У Концепції мають бути відображені мета і завдання державної фінансової політики у банківській сфері в умовах європейської інтеграції;

удосконалено:

– визначення поняття «принципи банківської діяльності»: це похідні від принципів фінансового права публічно-правові основи, ідеї, засади, закріплені на законодавчому рівні, які мають виключно доктринальну природу та на яких ґрунтується діяльність із створення фінансових установ, здійснення банківських операцій, надання банківських послуг;

– тлумачення відносин у сфері банківської діяльності, які належать до фінансових правовідносин. Обґрунтовується роль принципу гласності та публічності банківської діяльності в умовах розвитку ринку банківських та інших фінансових послуг, суб'єктами яких є банки;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування характеристик публічного інтересу. Доведено, що у фінансово-правових відносинах у сфері банківської діяльності присутній публічний інтерес, оскільки у цих відносинах задіяні спеціально створені чи уповноважені державою органи (Центральний банк держави), метою діяльності яких є сприяння забезпеченню стабільності національної грошової одиниці;

– аргументація участі банків на інвестиційних ринках. Доведено, що IPO банків на вітчизняних і міжнародних біржах сприятиме підвищенню якості надання банківських послуг;

– тлумачення засад правового та державного регулювання банківської діяльності. Доведено, що у галузі правового регулювання банківських відносин важливе значення мають прийняті на державному рівні програмні документи: стратегії, програми, концепції розвитку тощо. Такі документи мають розроблятися Кабінетом Міністрів України спільно з НБУ, Національною комісією державного регулювання ринку фінансових послуг, недержавними організаціями (Асоціацією банків України, Незалежною асоціацією банків України тощо).

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: *правотворчій сфері* – для внесення змін і доповнень до законодавства, його адаптації до європейських та міжнародних зразків і стандартів; *правозастосовній сфері* – для вдосконалення процесу здійснення банківської діяльності (акт

впровадження від 8 жовтня 2015 р. з ЄБРР); *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень правових засад банківської діяльності (лист від 19 жовтня 2015 р. з Центру банківського права при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; лист від 20 листопада 2015 р. з Науково-дослідного інституту публічного права); *навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Банківське право», «Актуальні питання фінансового права України», «Правовий статус фінансово-кредитних установ», при написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, у процесі професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів банківських і позабанківських установ (акт впровадження від 20 листопада 2015 р. з Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»).

Апробація результатів дисертації. Одержані здобувачем у процесі дослідження висновки, узагальнення та пропозиції доповідалися на засіданнях відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, де була виконана дисертація, а також були оприлюднені під час виступів на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблеми вдосконалення та кодифікації законодавства України на сучасному етапі» (м. Київ, 11 квітня 2012 р.; тези опубліковано), «Здобутки науки у 2014 році» (м. Київ, 27 грудня 2014 р.; тези опубліковано), «Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Дніпропетровськ, 6–7 лютого 2015 р.; тези опубліковано), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 13–14 березня 2015 р.; тези опубліковано), «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 14 травня 2015 р.; тези опубліковано), «Регіональна політика і децентралізація влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 25 травня 2015 р.; тези опубліковано).

Публікації. Результати дослідження повною мірою відображені в 13 наукових працях, 6 із яких – наукові статті у вітчизняних наукових фахових виданнях з юридичних наук, 1 – у зарубіжному фаховому виданні, 6 – тези доповідей за матеріалами наукових конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок, у тому числі 181 сторінка основного тексту, список використаних джерел на 18 сторінках (173 найменування), а також чотири додатки на 5 аркушах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими програмами, планами та темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація результатів дисертації, публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження публічно-правового регулювання банківської діяльності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Поняття і сутність банківської діяльності в умовах євроінтеграції» наголошується, що ключовим для всіх банківських відносин є поняття «банківська діяльність». Доведено, що банківська діяльність має переважно публічну фінансово-правову природу, підтвердженням цього є норми вітчизняного та європейського фінансового і банківського права, а також власне банківська практика.

Автор відзначає різноманітність доктринальних визначень поняття «банківська діяльність». Розглядувана діяльність розуміється як: особливий вид господарської діяльності; визначене законодавчими актами України певне право банків та кредитних установ; систематичне здійснення кредитними організаціями, з метою отримання прибутку, банківських операцій, перелік яких закріплений законодавством; систематична підприємницька діяльність, здійснення якої передбачає вчинення банківських правочинів та операцій; сукупність базових (виключних) та/або окремо взятих небазових (додаткових, допоміжних тощо) банківських операцій і правочинів. Досить часто категорія «банківська діяльність» визначається за допомогою іншого поняття – «ринок банківських послуг», яке охоплюється змістом більш загального поняття «ринок фінансових послуг». У роботі зроблено висновок про те, що при визначенні поняття «банківська діяльність» не можна спиратися на якусь одну характерну рису цього феномена чи виключний критерій. Це означає завідома звужене тлумачення поняття.

Автор доводить: в умовах євроінтеграції розглядувана діяльність має будуватися на врахуванні європейських стандартів, ключових принципів (засад) здійснення такої діяльності, банківського контролю та нагляду.

У підрозділі 1.2 «Банківська діяльність як предмет публічно-правового регулювання» банківська діяльність розглядається як напрям публічної фінансової діяльності, що має своє правове підґрунтя. У цьому процесі виділяється правове, державне, фінансово-правове, а також власне банківське регулювання банківської діяльності. Дисертант зазначає, що лише деякі із перелічених видів регулювання мають нормативно-правове закріплення (приміром, державне та банківське регулювання). Саме ж поняття «правове регулювання» є доктринальним надбанням, яке інколи підмінюється поняттями «правові засади», «нормативні засади», «засади регулювання», «правові основи».

Банківські відносини, що регулюються нормами фінансового права, – це відносини між: НБУ та органами державної влади; НБУ та комерційними банками (з приводу банківського регулювання, банківського контролю і нагляду, реєстрації, ліцензування); НБУ та міжнародними організаціями (наприклад, із Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку); комерційними банками та органами Казначейства (в умовах існування банківської чи змішаної системи виконання бюджетів).

Автор вважає: в Україні нестабільна фінансово-економічна ситуація, дедалі частіші випадки банкрутства банків, інших фінансово-кредитних установ, що дає підстави стверджувати недостатній рівень публічного фінансового контролю в сфері банківської діяльності, контролю за надходженням бюджетних коштів до

безпосередніх розпорядників, за сплатою та перерахуванням податків і зборів (у цих відносинах банки виступають як податкові агенти).

На думку дисертанта, регулювання частини банківських відносин неможливе без втручання держави, без залучення державного гарантування того, що суб'єкти відповідних відносин мають належний захист своїх прав й інтересів. Так, державного втручання у правове регулювання потребує сфера організації банківської системи, грошового обігу, валютного регулювання та контролю. У кризових умовах, що виникли в Україні у 2014 р., потребують державної підтримки приватна банківська діяльність і додаткових державних гарантій – підпорядковані суб'єкти банківських відносин. Такі гарантії надаються, зокрема, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Підтримка приватної банківської діяльності забезпечується, наприклад, проведенням валютних аукціонів, де можна придбати комерційним банкам долари США та поповнити свої валютні резерви.

Зовнішні чинники, що зумовлюють потребу державного втручання у банківську діяльність, пов'язані з неможливістю здійснювати банківські операції на певних територіях, зважаючи на проведення антитерористичних заходів, зокрема на Сході України.

Автор зазначає, що з огляду на тенденцію до дерегулювання і зменшення державного впливу на банківські відносини сучасні кризові стани потребують суворішого контролю з боку держави за банківською системою в цілому. Отже, нині є всі підстави стверджувати підвищення уваги з боку держави до регулювання відносин за участю банків. Саме ці установи опосередковують рух коштів з приватної до публічної сфери.

У підрозділі 1.3 «Регулювання банківської діяльності в Україні та ЄС» показано, що у процесі правового регулювання банківської діяльності держава виступає, з одного боку, регулятором відповідних відносин, а з іншого – суб'єктом банківських відносин. Адже питаннями грошової емісії, державних запозичень, державних позик займаються уповноважені органи – суб'єкти таких відносин (приміром, НБУ, Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України).

Дисертантом проаналізовані виділені у фінансово-правовій літературі такі форми впливу на банківську діяльність, як нормотворчість, реєстрація та ліцензування, здійснення грошово-кредитного регулювання, державний контроль і нагляд, прийняття судами рішень з питань банківської діяльності. Зроблено висновок про те, що такі форми охоплюються механізмом регулювання, до якого включаються як форми правового регулювання (використання, виконання, додержання, застосування), так і засоби (норми фінансового, банківського, цивільного права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників банківської діяльності, рішення судів тощо) та способи правового регулювання (дозволи, зобов'язування, заборони).

У роботі показано, що в умовах проведення в Україні економічних, податкових й інших реформ особливо актуалізується питання забезпечення ефективності правового регулювання відносин у банківській сфері, практичного впровадження позитивного досвіду європейських держав, посилення довіри фізичних осіб як

клієнтів банків та інших фінансово-кредитних установ до банківської системи держави

На регулювання банківської діяльності впливають також правові (йдеться про правове, державне і банківське регулювання, засноване виключно на правових нормах) й інші (доктринальні, соціальні, громадські тощо) чинники.

Ефективність правового регулювання банківської діяльності є оптимальним співвідношенням між його практичною реалізацією і соціально корисним результатом. При цьому корисним результат може бути як для всіх суб'єктів банківської діяльності, так і виключно для державно-владних. На шкоду інтересам держави не прийматиметься нормативно-правовий акт, що регулює банківську діяльність.

У галузі правового регулювання банківських відносин важливе значення мають прийняті на державному рівні програмні документи: стратегії, програми, концепції розвитку тощо. Такі документи мають розроблятися Кабінетом Міністрів України спільно з НБУ, Національною комісією державного регулювання ринку фінансових послуг, недержавних організацій (приміром, Асоціацією банків України, Незалежною асоціацією банків України тощо).

Зважаючи на необхідність визначення меж публічного фінансово-правового регулювання, доцільним є, на думку дисертанта, розроблення та подальше схвалення Концепції розвитку фінансового законодавства України у контексті євроінтеграції, яка б охоплювала стратегії розвитку (реформування, регулювання тощо) податкових, банківських, бюджетних, грошово-кредитних, валютних відносин. У Концепції слід визначити мету і завдання державної фінансової політики у банківській сфері в умовах фінансової, економічної та політичної кризи. Безпосередньо стратегія подальшого розвитку банківських відносин та вітчизняної банківської системи має передбачати:

- шляхи підвищення рівня її фінансової стабільності та уникнення системних банківських криз (особливо тих, що викликані політичними та економічними кризами);

- напрями підвищення якості реалізації банками функцій, пов'язаних із акумулюванням заощаджень населення, коштів підприємств і їх подальшим переведенням в кредити та інвестиції (тут особливу увагу слід приділити гарантіям вкладників та інвесторів стосовно примноження та повернення їх заощаджень);

- відновлення та зміцнення довіри інвесторів і вкладників до вітчизняної банківської системи (для цього варто проводити активну інформаційну діяльність, пов'язану із доведенням до споживачів фінансових послуг необхідної інформації; активніше виводити банки й інші фінансові установи на вітчизняні та міжнародні інвестиційні ринки. З цією метою НБУ з 2012 р. спільно з державними органами та установами, банківськими асоціаціями, банками, громадськими організаціями, вищими навчальними закладами, іноземними та іншими партнерами реалізує щорічні плани заходів з підвищення рівня фінансової грамотності населення України відповідно до постанови Правління НБУ від 21.03.2012 № 104 «Про створення Національним банком України міжвідомчої робочої групи з розроблення та реалізації Програми підвищення рівня фінансової грамотності населення

України». Для ефективного та успішного проведення заходів, пов'язаних із підвищенням фінансової грамотності, НБУ розробляє рекомендації та сценарії освітніх заходів відповідно до особливостей різних вікових і соціальних груп населення та сфери їх інтересів);

– уникнення використання банків у діяльності, пов'язаній з відмиванням грошей, здобутих злочинним шляхом чи фінансуванням тероризму (особливо важлива співпраця суб'єктів фінансового моніторингу).

Автором також проаналізовано досвід правового регулювання банківської діяльності у порівняльно-правовому аспекті, досліджено закони, банківські кодекси, інші нормативно-правові акти окремих європейських держав, а також Директиви ЄС.

Розділ 2 «Принципи права, на яких ґрунтуються відносини у сфері банківської діяльності (вітчизняний та зарубіжний досвід)» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Принципи права та їх значення у регулюванні банківської діяльності»* наголошується на тому, що банківська діяльність як міжгалузеве явище має ґрунтуватися на відповідних принципах, що об'єктивно дасть змогу забезпечити сталість нормативно-правового регулювання фінансових, зокрема, банківських відносин.

Автор зазначає, що банківська діяльність як вид та напрям публічної фінансової діяльності має ґрунтуватися як на принципах права, так і на моральних засадах. Важливе значення у цьому має рівень правосвідомості суб'єктів фінансових, зокрема банківських, правовідносин. В ідеалі принципи мають бути нормативно закріпленими. Проте очевидно, що на практиці таке закріплення неможливе, оскільки ніхто ще відміняв неписане право, доктринальне тлумачення, аналогію права та закону. Закріплення всіх положень, що мають регулювати публічні відносини, означало б введення цих відносин у такі межі, де взагалі не дозволялося б інакомислення, заперечувалося б право людини і громадянина на вільне волевиявлення тощо. Банківські відносини також не варто «заганяти» в суворі межі, адже вони є за своєю природою комплексними. На думку дисертанта, у будь-якому випадку варто дотримуватися принципів права (писаних і неписаних) як у публічних, так і у приватних банківських відносинах, адже це сприятиме підвищенню рівня ефективності правового регулювання.

Дисертант робить висновок про те, що при визначенні правових засад банківської діяльності важливе значення має питання з'ясування правової природи, сутності, особливих ознак, значення, джерел принципів, на яких має ґрунтуватися ця діяльність.

Як показано в роботі, принципи та норми міжнародного права реалізуються шляхом адаптації вітчизняного законодавства до вимог ЄС, базельських рекомендацій (Базель-I, Базель-II, Базель-III), рекомендацій FATF тощо. Україна як правова держава готова до врахування у національному законодавстві визнаних міжнародно-правових норм. Отже, назріла необхідність узгодження норм внутрішнього національного фінансового та банківського законодавства з

міжнародними засадами (принципами) банківської діяльності, банківського регулювання, контролю та нагляду.

Автор зазначає, що нині є досить широкий перелік засад (принципів), якими мають керуватися банки, інші кредитні установи у процесі організації та здійснення банківської діяльності. Їх дотримання на практиці буде запорукою ефективної банківської діяльності. Саме засади (принципи) організації та здійснення банківської діяльності є важливими елементами складного механізму фінансово-правового регулювання цієї діяльності.

У роботі акцентується увага на текстуальному способі фіксації принципів банківської діяльності, який характеризується тим, що вони закріплюються в конкретних нормах (безпосереднє закріплення) і тим самим є нормами-принципами, дія яких поширюється за межі даної конкретної норми. Змістовний спосіб фіксації полягає в тому, що зміст конкретного принципу банківської діяльності виводиться з аналізу змісту окремих фінансово-правових чи інших норм (переважно шляхом застосування аналогії права та закону).

Дисертант зазначає: коли йдеться про функції принципів банківського права, то слід зважати на їх безпосередній регулюючий, правореалізаційний, охоронюваний вплив на публічні банківські відносини.

Регулятивна функція принципів банківського права виявляється у тому, що у випадках відсутності законодавчо закріплених норм права деякі банківські відносини можуть ґрунтуватися виключно на засадах банківської діяльності, що сформувалися у банківській світовій практиці, засадах корпоративного й іншого управління, на звичаях міжнародного торговельного обігу.

У дисертації показано, що принципи банківської діяльності є певною мірою стабільними положеннями, які водночас мають тенденцію до подальшого розвитку, вдосконалення, зважаючи на розвиток всього фінансового та банківського права. Ці принципи ґрунтуються на нормах-принципах, на нормах фінансового та банківського законодавства, що не містять принципів права, впливають із судової практики й доктринальних напрацювань.

Автор доводить, що практичної значущості надто розгалужені критерії класифікації не мають. З огляду на це обґрунтовується, що у межах принципів (засад) публічної банківської діяльності доречним є виокремлення принципів організації та здійснення банківської діяльності, а також правових принципів банківського контролю та нагляду.

У підрозділі 2.2 *«Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності»* визначено такі засади та розглянуто їхній зміст.

Як принцип організації та здійснення банківської діяльності, принцип законності означає: 1) наявність установлених конституцією і законами правових основ банківської діяльності, порядку формування керівних органів НБУ; 2) організаційно-правовий механізм, що забезпечує суворе і неухильне виконання законодавства суб'єктами, що здійснюють банківську діяльність (йдеться про чітко регламентований спосіб створення, реєстрації, ліцензування банків, передбачений спеціальним законом); 3) зовнішнім проявом принципу законності є здійснення НБУ та іншими органами, що забезпечують регулювання ринку фінансових послуг,

контролю за діяльністю банків та інших фінансово-кредитних установ. Загалом принцип законності передбачає: банківська система та елементи, що її утворюють, створюються та діють на основі правових норм; здійснення банківської діяльності можливе лише за наявності ліцензії НБУ на здійснення різних банківських операцій. Отже, законність як загальна засада організації та здійснення банківської діяльності покладає на суб'єктів цієї діяльності обов'язок здійснювати свою діяльність виключно на підставі закону та у законодавчо встановленому порядку.

Принцип верховенства права у банківській діяльності розглядається автором, виходячи із конституційних положень і загального розуміння даної засади.

У роботі показано, що принцип державного регулювання банківської діяльності виявляється у прийнятті законів та підзаконних нормативно-правових актів, що встановлюють основи організації, побудови, функціонування банківської системи, здійснення банківської діяльності, здійснення банківського регулювання, контролю та нагляду, а також захисту прав й інтересів вкладників.

Принцип самостійності та незалежності НБУ впливає із положень Конституції України, Закону України «Про Національний банк України». Важливо, що НБУ є юридичною особою, має статутний капітал, що є державною власністю, має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності й перебуває у його повному господарському віданні. НБУ не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади не відповідають за зобов'язаннями НБУ, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання. Також НБУ не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не відповідають за зобов'язаннями НБУ, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

У межах принципу самостійності та незалежності НБУ в дисертації досліджуються такі його складові, як юридична, інституційна, персональна, функціонально-оперативна, організаційна незалежність. Так, інституційна незалежність виявляється у тому, що НБУ не належить до жодної із гілок державної влади, він є владним суб'єктом державного управління. Персональна незалежність членів керівних органів НБУ виявляється у вимогах, що висувуються до претендентів на призначення на відповідні посади. Функціонально-оперативна незалежність НБУ полягає у наявності повноважень щодо прийняття рішень поза політичним тиском з боку будь-яких державно-владних органів, громадських організацій, банків, інших фінансових та кредитних установ. Щодо внутрішньої незалежності НБУ, то її забезпечують, зокрема, бездоганні особистісні якості працівників керівних органів НБУ, високий професіоналізм.

Автор виокремлює зовнішню і внутрішню незалежність НБУ. До зовнішньої незалежності відносимо: відокремлення НБУ від законодавчої, виконавчої та судової влади (НБУ – орган державного управління); визнання незалежності (самостійності) НБУ всіма іншими гілками державної влади; незалежність (самостійність) НБУ як основну і обов'язкову його ознаку, що полягає у неможливості існування у державі будь-яких форм стороннього впливу політичних партій, об'єднань громадян, а також окремих громадян; законодавче закріплення незалежності НБУ; стабільний характер формування керівних органів НБУ;

виконання рішень та вимог НБУ всіма без винятку учасниками банківської діяльності. Дисертант відзначає важливе значення законодавчих положень про взаємодію та взаємовідносини НБУ з Президентом України, органами державної влади. Цьому питанню присвячено розділ IX Закону України «Про Національний банк України». Лише незалежний, авторитетний, фінансово забезпечений Центральний банк може бути запорукою здійснення ефективної фінансової, грошово-кредитної та бюджетної політики держави.

Принцип незалежності та фінансової стабільності банків й інших фінансово-кредитних установ розкривається у ст. 5 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка має назву «Економічна незалежність банків».

У роботі зазначається: принцип поєднання приватних і публічних інтересів у процесі здійснення державного регулювання банківської діяльності виявляється у тому, що НБУ як орган державного управління є представником публічних інтересів держави. Комерційні банки метою своєї діяльності мають отримання прибутку. НБУ, реалізуючи свої повноваження у публічних інтересах держави, дає можливість іншим банкам реалізовувати їх приватні інтереси з метою отримання прибутків.

Принцип надання банківських послуг і здійснення банківських операцій виключно на підставі ліцензій розкрито у ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», де передбачено, що банк має право надавати банківські та інші фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування), а також здійснювати іншу діяльність, визначену Законом. Банк має право здійснювати банківську діяльність на підставі банківської ліцензії шляхом надання банківських послуг.

Світовою, зокрема європейською, банківською практикою доведена необхідність законодавчого закріплення принципу дотримання банківської таємниці. Водночас нині чимало європейських банків блокують рахунки та частково відкривають інформацію про своїх клієнтів, якщо доведено, що кошти на рахунках такої особи отримано злочинним шляхом, якщо особа пов'язана із терористичною діяльністю тощо.

На думку автора, важливою гарантією належного здійснення банківської діяльності є нормативно-правові приписи, що змушують банки діяти виключно у межах реально залучених ресурсів. Тобто принципом діяльності в межах реально залучених ресурсів комерційні банки мають керуватися передусім у процесі кредитної діяльності, яка, у свою чергу, залежить від обсягів депозитної діяльності та залучених ззовні ресурсів.

У підрозділі 2.3 «Принципи (засади) банківського контролю та нагляду» зазначається, що фінансово-правова політика України у сфері банківської діяльності має ґрунтуватися на державному регулюванні, контролі та нагляді, де органи публічної влади загальної та спеціальної компетенції, взаємодіючи із громадськими об'єднаннями, науковими та навчальними установами, визначають мету, завдання, напрями розширення такої діяльності. Нині вітчизняні банки знаходяться під пильним контролем і наглядом з боку НБУ. Проте в умовах євроінтеграції українським банкам треба бути готовим до того, що в недалекому майбутньому вони потраплять під жорсткий нагляд з боку Європейського

центрального банку (далі – ЄЦБ), оскільки в ЄС нещодавно запроваджено єдиний механізм нагляду за банками на чолі з ЄЦБ, який здійснює прямий нагляд за більш як 120 банківськими групами в 19 країнах єврозони. Тобто під його наглядом знаходяться понад 80 % банківських активів єврозони. Окрім цього, в ЄС з 1 січня 2016 р. запроваджено Єдиний механізм санації банків, досвід впровадження якого вітчизняні фахівці з НБУ мають ретельно відслідковувати та вивчати.

У дисертації вказується на те, що контроль і нагляд у сфері банківської діяльності здійснюються у межах публічного фінансового контролю. Отже, у контексті предмета дисертаційного дослідження розглянуто принципи власне цього контролю, які є первинними щодо принципів банківського контролю та нагляду.

Так, принцип об'єктивності банківського контролю та нагляду передбачає сувору відповідність дій співробітників НБУ, які уповноважені виконувати контрольні та наглядові функції, принципам службової поведінки державних службовців, встановленим процедурам проведення контролю; організацію самоконтролю, регулярну оцінку правомірності й ефективності власної діяльності; упередженість щодо наявності (відсутності) негативних аспектів у діяльності банків, що перевіряються, виключення будь-яких особливих мотивів (корисливості, політичне замовлення тощо) при проведенні контрольних, експертно-аналітичних та інших заходів; безпристрасність і обґрунтованість висновків за результатами перевірки, підтвердження їх даними, що містять достовірну й офіційну інформацію.

Автор зазначає, що принцип незалежності банківського нагляду та контролю впливає із принципу самостійності та незалежності НБУ.

Принцип компетентності означає, що контролюючий та наглядовий орган у галузі банківської діяльності наділений спеціальною компетенцією, має для цього відповідних спеціалістів.

Заходи із банківського контролю та нагляду, що здійснюються за відповідним планом, узгоджуються із відповідною діяльністю інших контролюючих органів, і означають принцип плановості.

У роботі показано, що відповідно до принципу ефективності контрольньо-наглядові дії компетентних органів мають бути ефективними, їх наслідки приносити користь банку (виявлення там дрібних порушень, які можуть бути усунуті в робочому порядку, дозволяють виявити прогалини у внутрішній роботі, оптимізувати діяльність тощо). Цей принцип дістав тлумачення в Базельських принципах.

Згідно з принципом відповідальності до порушників фінансової, зокрема банківської, дисципліни застосовуються різноманітні заходи юридичної відповідальності.

Принцип гласності та публічності має загальне конституційно-правове підґрунтя (ст. 57 і 84 Конституції України).

У дисертації показано, що банківському контролю та нагляду також притаманні принципи оперативності (всі дії Центрального банку щодо інших банків не повинні затягуватися у часі, не мають заважати звичайній щоденній роботі), системності (не допускається хаотичність контрольньо-наглядової діяльності Центрального банку та інших контролюючих органів, адже, якщо є система органів,

то має бути і система їх дій), достовірності, реальності та обґрунтованості (результати контрольно-наглядової діяльності мають ґрунтуватися на фактичних даних, бухгалтерських документах, договорах тощо) й інші засади публічного фінансового контролю.

Загалом розглядувані принципи (засади) так чи інакше отримали закріплення в законодавстві багатьох європейських держав або використовуються у банківській практиці як неписані правила поведінки.

Розділ 3 «Розширення напрямів банківської діяльності в умовах євроінтеграції (на прикладі первинного публічного розміщення акцій)» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Поняття і досвід первинного публічного розміщення акцій в Україні та зарубіжних державах»* розглядається досить нове та перспективне для вітчизняних банків первинне публічне розміщення акцій (ІРО).

Автор зазначає: питання залучення капіталу шляхом публічного розміщення акцій є предметом дослідження переважно економічного спрямування. Водночас фінансово-правовий аспект відповідних відносин майже не розглядається. Даний підрозділ присвячено питанням, пов'язаним із процесом первинного публічного розміщення акцій фінансових установ, у тому числі банків, які зареєстровані в Україні та здійснюють свою основну діяльність в ЄС та за його межами, або ж мають намір у майбутньому поширити свою діяльність і пройти лістинг на європейських фондових ринках (тобто щоб відбувся допуск їх цінних паперів до торгів на фондових біржах Європи). Дисертант зосередив увагу на причинах і способах проведення такого розміщення акцій вітчизняними банками й іншими фінансовими установами за кордоном в умовах фінансової, економічної та політичної кризи, що набрала особливого розмаху ще у 2013 р.

Автором доведено, що первинне публічне розміщення акцій (ІРО) є одним із найбільш ефективних засобів залучення коштів на ринках капіталів для фінансування розвитку бізнесу, насамперед банків та страхових компаній, в умовах глобалізованої економіки. Практика ІРО має американське походження та починаючи із 1970-х років набуває дедалі більшого поширення серед фінансових установ Центральної та Східної Європи.

У міжнародній практиці ІРО є одним з ефективних і детально відпрацьованих механізмів залучення ресурсів і підвищення капіталізації компаній (зокрема, банків).

У підрозділі 3.2 *«Публічно-правове та організаційне підґрунтя діяльності банків на інвестиційних ринках»* розглядаються публічні фінансово-правові засади регулювання відносин на фондових, інвестиційних ринках за участю банків.

Автор зазначає, що вихід на міжнародний рівень первинного публічного розміщення акцій банків вимагає ретельної економіко-правової підготовки та фінансових витрат. Банк-емітент при виборі фондової біржі має врахувати такі фактори, як розмір розміщення; цільова база інвесторів; законодавство країни випуску та розміщення акцій; витрати; історичний досвід.

Коли виникає питання про участь чи допуск вітчизняних банків до ІРО, то вони мають бути готові до проведення незалежних аудиторських перевірок, до

виконання вимог щодо розкриття певної частини фінансової інформації про власну діяльність. Зважаючи на те, що українське законодавство цілком не адаптоване до вимог законодавства ЄС, на практиці можуть виникати перешкоди при прийнятті рішення щодо проходження лістингу на зарубіжній біржі. У роботі зроблено висновок: якщо банк чи інша фінансова установа має намір виходити на міжнародний ринок фінансових послуг, то перш за все слід привести власну документацію до тих вимог, що висувуються міжнародними документами, аби потім не отримати відмову в допуску.

Автор зазначає, що нині особливою популярністю користуються такі міжнародні фондові біржі, як Нью-Йоркська, Лондонська, Варшавська, Франкфуртська та Гонконгська. Для українських фінансових установ найбільш сприятливими є Варшавська та Лондонська фондові біржі, де пропонується лояльніший режим оподаткування, ніж на Нью-Йоркській, вимагаються менші розміри капіталізації установи. Європейське законодавство для України більш адаптоване, ніж американське чи китайське.

Для банків, які провели чи збираються зробити IPO, є чимало користі. Так, це позитивно впливає на стан корпоративного управління всередині банку взагалі; репутацію та довіру до банку, на відносини з іншими фінансовими установами, діловими партнерами та клієнтами; більш довірливе сприйняття реклами банківських послуг.

Автором проаналізовано комплекс перешкод, які негативно впливають на IPO українських банків. Це стосується насамперед недостатньої правової бази регулювання відповідних відносин, яка б створювала реальні гарантії потенційним інвесторам; нестабільності податкового законодавства; переходу до міжнародних стандартів фінансової звітності. Також недостатніми є кількість та якість внутрішніх інституційних інвесторів.

У роботі показано, що розвиток ринку капіталу значною мірою залежить від присутності внутрішніх інституційних інвесторів – інвестиційних і пенсійних фондів, страхових компаній. Законодавство, що регулює діяльність інститутів інвестування, реально почало розвиватися з прийняття у 2001 р. Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (нині чинний новий Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 р.). Перші компанії з управління активами та інститути спільного інвестування отримали свої ліцензії у 2003–2004 роках, у той час як недержавні пенсійні фонди були запроваджені лише у 2005 р.

Окрім цього, як зазначає дисертант, розвитку IPO та виходу українських банків на інвестиційні ринки не сприяє бюрократія та корупція, що є ключовими питаннями для іноземних інвесторів. Найкращим індикатором бюрократії є індекс, який розраховується Світовим банком під назвою «Простота ведення бізнесу», і за цим індексом Україна посідає чи не найгірше місце серед усіх країн Східної Європи.

ВИСНОВКИ

Дослідження засад публічно-правового регулювання банківської діяльності в Україні в умовах європейської інтеграції, засад (принципів) банківської діяльності, банківського контролю і нагляду, а також організаційно-правових основ діяльності банків на інвестиційних ринках дає підстави сформулювати такі висновки:

В умовах євроінтеграції України відбувається певна трансформація публічно-правового регулювання банківської діяльності, яка є складовою імперативного державного регулювання, спрямованого на захист публічних фінансових інтересів держави та приватних інтересів клієнтів банків й інших фінансово-кредитних установ. Сучасне регулювання банківської діяльності відбувається на макроекономічних етапах, пов'язаних із реалізацією заходів грошово-кредитної політики, та на рівні процесів створення, організації, реєстрації банків, ліцензування окремих банківських операцій.

Банківська діяльність здійснюється у межах відносин за участю кредитних установ, їх клієнтів (юридичних і фізичних осіб), держави в особі Центрального банку. У найбільш широкому розумінні банківська діяльність охоплює визначені законодавством цілеспрямовані дії Центрального банку, кредитних установ, як вітчизняних, так і зарубіжних, спрямована на створення сприятливих умов для залучення тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб з метою їх подальшого надання та використання на взаємовигідних умовах. Особливо важливим у цьому контексті є реалізація публічного фінансового інтересу. Наявність такого інтересу автоматично відносить банківську діяльність до сфери публічно-правового регулювання.

Банківські послуги, що надаються у межах банківської діяльності, являють собою професійну діяльність банку, що спрямована на задоволення потреб клієнтів банків (споживачів таких послуг) з метою отримання прибутку. В умовах євроінтеграції України особлива увага має приділятися послугам, що надаються банками, зважаючи на європейський досвід дотримання та нерозголошення банківської таємниці, питанням заморожування вкладів окремих категорій громадян, виплат заощаджень громадянам, які проживають на тимчасово окупованих територіях.

Принципи банківської діяльності як принципи права відіграють важливу роль у правовому регулюванні банківських відносин. Вони виступають в якості скеровуючих ідей для законодавця, визначаючи при цьому напрями вдосконалення відповідних галузевих правових норм. Так, зростання обсягів обігу коштів, здобутих злочинним шляхом, збільшення обсягів фінансування тероризму стало однією із передумов створення у 1989 р. міжнародної організації FATF, яка займається протидією відмиванню «брудних коштів». Враховуючи рекомендації цієї організації, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 28 листопада 2002 р. Нині діє новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення» від 14 жовтня 2014 р. Ці закони, а також прийняті на їхнє виконання підзаконні нормативно-правові акти є основою правового регулювання нового напрямку банківської діяльності – фінансового моніторингу.

Спираючись на теоретичні напрацювання, можна вести мову не лише про джерела принципів, а й про фактори впливу на формування принципів банківської діяльності, точніше, на формулювання ідеї, її втілення в нормах та реалізацію в банківській практиці. Для реалізації принципів банківської діяльності необхідні певні суспільні умови, фактори, що відповідають сутності такої діяльності (йдеться про правові, економічні, фінансові, політичні й інші фактори). Фактори, що визначають принципи банківської діяльності, поділяються на об'єктивні фактори (пов'язані з особливостями організації держави, публічної влади тощо, тобто йдеться про певні стабільні фактори) та фактори суб'єктивного характеру (пов'язані з правосвідомістю, з людським фактором).

Первинне публічне розміщення акцій банків та позабанківських установ на міжнародних інвестиційних ринках та фондових біржах для України є перспективним. У міжнародній практиці IPO є одним з ефективних і детально відпрацьованих механізмів залучення ресурсів і підвищення капіталізації компаній (зокрема, банків).

Нормотворцям і практикам слід більше уваги приділяти питанням, пов'язаним із процесом первинного публічного розміщення акцій фінансових установ, у тому числі банків, які зареєстровані в Україні та здійснюють свою основну діяльність за межами ЄС, при цьому мають намір у майбутньому поширити свою діяльність і пройти лістинг на європейських фондових ринках.

Нормативно-правове забезпечення банківської діяльності в Україні слід виводити на новий рівень; необхідно узагальнити судову практику в справах захисту прав вкладників і кредиторів банків; існує необхідність нормативно-правового врегулювання участі банків на інвестиційних ринках; з огляду на брак в Україні кваліфікованих спеціалістів, обізнаних у питаннях банківського законодавства ЄС пропонується на юридичних й економічних факультетах запроваджувати відповідний спецкурс чи навіть окрему спеціалізацію.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Коваленко А. А. Про поняття і систему принципів права / А. А. Коваленко // Наука і правоохорона. – 2014. – № 4 (26). – С. 313-317.
2. Коваленко А. А. Принципи права та банківська діяльність / А. А. Коваленко // Держава та право. – 2014. – Вип. 66. – С. 203-210.
3. Коваленко А. А. Банківська діяльність у контексті предмета фінансового права / А. А. Коваленко // Право і суспільство. – 2015. – № 3. – Ч. 2. – С. 111-117.
4. Коваленко А. А. Публічне розміщення акцій (IPO) фінансових установ: необхідність, проблеми, недоліки / А. А. Коваленко // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 7. – С. 121-124.
5. Коваленко А. А. Сучасні проблеми банківської діяльності в Україні / А. А. Коваленко // Право і суспільство. – 2015. – № 5-1. – С. 136-140.

6. Коваленко А. А. Окремі аспекти регулювання банківської діяльності в Україні та ЄС / А. А. Коваленко // Держава і право. – 2015. – Вип. 69. – С. 307-318.

7. Коваленко А. А. Банки как участники публичных финансово-правовых отношений / А. А. Коваленко // *Legea si Viata*. – 2015. – № 2. – С. 44-47 (Республіка Молдова).

8. Коваленко А. А. Забезпечення оприлюднення інформації під час первинного розміщення цінних паперів: досвід Великобританії / А. А. Коваленко // Проблеми вдосконалення та кодифікації законодавства України на сучасному етапі: Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, м. Київ, 11 квітня 2012 р. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Вид-во «Юридична думка», 2012. – С.136-139.

9. Коваленко А. А. Щодо правових принципів банківської діяльності / А. А. Коваленко // Збірник центру наукових публікацій, 2 Частина: «Здобутки науки у 2014 році»: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К. : Центр наукових публікацій, 2014. – С. 69-71.

10. Коваленко А. А. Фінансово-правові питання, пов'язані із банківською діяльністю / А. А. Коваленко // Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 6-7 лютого 2015 р. – Дніпропетровськ : ГО «Правовий світ», 2015. – С. 64-66.

11. Коваленко А. А. Принцип самостійності та незалежності НБУ / А. А. Коваленко // Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 13–14 березня 2015 р. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2015. – С. 62-64.

12. Коваленко А. А. Про участь банків у процесі публічного розміщення акцій / А. А. Коваленко // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : матеріали наукової конференції, м. Житомир, 14 травня 2015 року. – Житомир, 2015. – С. 285-287.

13. Коваленко А. А. Фінансово-правові аспекти децентралізації влади в Україні / А. А. Коваленко // Регіональна політика і децентралізація влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Круглого столу, м. Київ, 26 травня 2015 р. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Київський університет права НАН України, 2015. – С. 252-257.

АНОТАЦІЇ

Коваленко А.А. Публічно-правове регулювання банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2016.

Досліджено комплекс теоретичних і практичних питань публічно-правового регулювання банківської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції. Аналізується стан наукових досліджень проблем правового, публічного, фінансово-правового регулювання банківської діяльності.

Проаналізовано становлення та розвиток правового і державного регулювання банківської діяльності у порівняльному аспекті. Досліджено теоретико-методологічні засади публічно-правового регулювання банківської діяльності. Охарактеризовано принципи права, на яких ґрунтуються відносини у сфері банківської діяльності. Висвітлено особливості розширення напрямів банківської діяльності в умовах євроінтеграції (на прикладі первинного публічного розміщення акцій).

Ключові слова: банк, фінансова установа, кредитна установа, банківська діяльність, євроінтеграція, публічно-правове регулювання, банківська послуга, принцип.

Коваленко А.А. Публічно-правовое регулирование банковской деятельности в Украине в условиях евроинтеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Открытый международный университет развития человека «Украина», Киев, 2016.

Исследован комплекс теоретических и практических вопросов публично-правового регулирования банковской деятельности в Украине в условиях европейской интеграции. Проанализированы становление и развитие правового и государственного регулирования банковской деятельности в сравнительном аспекте. Исследованы теоретико-методологические основы публично-правового регулирования банковской деятельности. Охарактеризованы принципы права, на которых основываются отношения в сфере банковской деятельности. Освещены особенности расширения направлений банковской деятельности в условиях евроинтеграции (на примере первичного публичного размещения акций).

Сделан вывод о том, что в условиях европейской интеграции Украины необходимо учитывать, что правовое и финансово-правовое регулирование банковской деятельности является составной частью императивного государственного регулирования, направленного на защиту публичных финансовых интересов государства и частных интересов клиентов банков и других финансово-кредитных учреждений. Современное регулирование банковской деятельности происходит как на макроэкономических этапах, связанных с реализацией денежно-кредитной политики, так и на уровне процессов создания, организации, регистрации банков, лицензирования отдельных банковских операций.

Аргументируется вывод о том, что современная банковская деятельность осуществляется в пределах отношений с участием кредитных учреждений, их клиентов (юридических и физических лиц), государства в лице Центрального банка. В наиболее широком смысле банковская деятельность охватывает определенные

законодательством целенаправленные действия Центрального банка, кредитных учреждений, как отечественных, так и зарубежных, направленные на создание благоприятных условий для привлечения временно свободных средств юридических и физических лиц с целью их дальнейшего предоставления и использования на взаимовыгодных условиях.

Определено, что принципы банковской деятельности как принципы права играют важную роль в правовом регулировании банковских отношений. Они выступают в качестве идей для законодателя, определяя при этом направления совершенствования соответствующих отраслевых правовых норм.

Аргументировано, что первичное публичное размещение акций банков и внебанковских учреждений на международных инвестиционных рынках и фондовых биржах для Украины является перспективным. В международной практике IPO является одним из эффективных и детально отработанных механизмов привлечения ресурсов и повышения капитализации компаний (в том числе банков).

Ключевые слова: банк, финансовое учреждение, кредитное учреждение, банковская деятельность, евроинтеграция, публично-правовое регулирование, банковская услуга, принцип.

Kovalenko A.A. Public and legal regulation of banking activity in Ukraine in terms of European integration. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences in specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Open International University of Human Development «Ukraine», Kyiv, 2016.

Thesis deals with the complex of theoretical and practical issues of public and legal regulation of banking activity in Ukraine in terms of European integration.

Analyzes the state of scientific research of legal issues, public, financial and legal regulation of banking activity. Formation and development of legal and state regulation of banking comparative context are analyzed. Studied theoretical and methodological principles of public legal regulation of banking activity. Attention is paid to the principles of law, which are based relationships in banking. The peculiarities of the expansion areas of banking activity in terms of European integration (for example, initial public offerings).

Keywords: bank, financial institution, credit institution, banking activity, European integration, public and legal regulation, banking service, principle.